

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Mamelka / Polonya Davası^(*)

European Court of Human Rights Case of Mamelka v. Polonya

Dr. Öğr. Üyesi Veysel Candan CANOĞLU^(**)

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ DÖRDÜNCÜ BÖLÜM MAMELKA / POLONYA DAVASI

(Başvuru No: 16761/07)
Strazburg
17 Nisan 2012
KESİNLEŞME
17/07/2012

Bu karar, Sözleşme'nin 44'üncü maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca kesinleşmiş olup şekli değişikliklere tabi tutulabilir.

Mamelka / Polonya davasında,

Başkan

David Thór Björgvinsson,

Yargıçlar

Lech Garlicki,

Päivi Hirvelä,

Ledi Bianku,

Zdravka Kalaydjieva,

Nebojša Vučinić,

Vincent A. De Gaetano

ve Bölüm Yazı İşleri Müdürü Lawrence Early'nin katılımıyla Daire olarak toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (Dördüncü Bölüm), 27 Mart 2012 tarihinde yaptığı gizli müzakereler sonucunda, yine aynı tarihte aşağıdaki kararı vermiştir:

^(*) Çeviriye konu karar için bkz.

^(**) Kocaeli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Ceza ve Ceza Muhakemesi Hukuku Anabilim Dalı,
E-posta: canoglu.veysel@gmail.com,
Orcid ID: <https://orcid.org/0000-0003-1244-8737>.

Çevirinin geliş tarihi: 21.11.2022 - Çevirinin kabul tarihi: 11.12.2022.

USUL

1. Bu davanın konusunu Polonya vatandaşı Bay Wienczysław Mamelka'nın (Başvurucu) Polonya Cumhuriyeti'ne karşı İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme'nin (Sözleşme) 34'üncü maddesi uyarınca 10 Nisan 2007 tarihinde yaptığı (no: 16761/07) başvuru oluşturmaktadır.

2. Polonya Hükûmeti (Hükûmet) kendi Dışişleri Bakanlığında görev alan Bay J. Wołsiewicz tarafından temsil edilmiştir.

3. Başvurucu yerel mahkemenin hakkında verdiği koşullu salıverilme kararının ardından cezaevinden yedi günlük gecikmeyle tahliye edilmesini şikâyet etmiştir.

4. Başvuru 15 Haziran 2009 tarihinde Hükûmete iletilmiştir. Ayrıca başvurunun kabul edilebilirliğinin ve esasının aynı anda incelenmesine karar verilmiştir (m. 29/1).

OLAYLAR

I. Davanın Koşulları

5. Başvurucu 1962 doğumludur ve Łódź'ta yaşamaktadır.

6. Başvurucu, Potulice Cezaevinde hapis cezasını çekmekteydi. Hapis cezasının infaz süreci 26 Mayıs 2007 tarihinde sona erecekti.

7. Organize suç örgütünün üyesi olarak hareket ederken işlenen suçlardan dolayı suçlu bulunan kişiler hakkında uygulanan Ceza Kanunu'nun hükümlerine göre, başvuru hakkında verilen hapis cezasının dörtte üçünün infaz edildiği 12 Temmuz 2006 tarihinde erken koşullu salıverilme (warunkowe przedterminowe zwolnienie) hükümleri uygulanabilir hâle gelmiştir. Anılan tarihten sonra başvuru, birkaç kere koşullu salıverilmesi için mahkemeden talepte bulunmuştur. Ancak bu talepler reddedilmiştir.

8. 11 Ocak 2007 tarihinde Bydgoszcz İlk Derece Mahkemesi (Sąd Okręgowy), iki yıllık deneme süresiyle başvurunun erken koşullu salıverilmesine karar vermiştir. Bu kapsamda Mahkeme, başvuruycuyu kendi görevlilerinden birisi aracılığıyla gözetim altına almış ve ona birtakım yükümlülükler yüklemiştir.

9. 19 Şubat 2007 tarihinde Gdańsk Temyiz Mahkemesi (Sąd Apelacyjny), Bydgoszcz İlk Derece Mahkemesinin verdiği kararı onamıştır.

10. Gdańsk Temyiz Mahkemesi tarafından verilen kararın bir örneği, 20 Şubat 2007 tarihinde başvuruycuya tebliğ edilmiştir.

11. Resmî salıverilme tutanağına göre başvuru, 26 Şubat 2007 tarihinde serbest bırakılmıştır.

II. İlgili İç Hukuk

A. İlgili Anayasa Hükümleri

12. Polonya Anayasası m. 41/1 şu şekildedir:

“Herkes kişi dokunulmazlığı ve özgürlüğüne sahiptir. Özgürlüğün sınırlandırılması ve bundan yoksun bırakılması ancak kanunda öngörülmüş usul ve ilkelere göre uygun şekilde yapılabilir.”

B. Hapis Cezası İnfaz Olunanlar Açısından Koşullu Salıverilme

13. 1997 tarihli Ceza Kanunu m. 77/1 şu şekildedir:

“Mahkeme, hakkında hapis cezası verilmiş olan hükümlünün suçun işlenmesinden önceki davranışları, karakteri, şahsi durumu ve yaşam tarzı, suçun işleniş biçimi ve suçun işlenmesinden sonraki ve cezanın infazındaki davranışlarına bakarak hükümlünün koşullu salıverildikten sonra kanunlara uyacağı ve bilhassa yeniden suç işlemeyeceği kanaatine varırsa cezasının bir kısmının cezaevinde infaz edilmesi yerine koşullu salıverilmesine karar verecek hükümlüyü serbest bırakabilir.”

14. Ceza Kanunu m. 78/1-3, hükümlünün koşullu salıverilme talebinde bulunabilmesi için hükümlü ve cezanın türüne bağlı olarak cezaevinde geçirmesi gereken sürenin alt sınırını düzenlemektedir. Ancak koşullu salıverilme kararı verilebilmesi için sağlanması gereken Ceza Kanunu m. 77/1’de yer alan şartların mevcut olup olmadığı mahkemenin takdirindedir.

C. Koşulu Salıverilme Kararının İnfazı

15. Koşullu salıverilme kararı verildiğinde hükümlü, Adalet Bakanlığının 27 Ağustos 1998 tarihli Özgürlüğü Bağlayan Zorlayıcı Tedbirler ile Tutuklama ve Cezaların İnfazına İlişkin İdari İşlemler Yönetmeliği’nde (Zarządzenie) yer alan idari formaliteler tamamlandıktan sonra serbest bırakılmalıdır.

Anılan Yönetmelik’in 3’üncü paragrafının ilgili yerleri şu şekildedir:

“Bütün idari formaliteler gecikmeksizin (niezwłocznie) yerine getirilmelidir... Bu özellikle (...) bilgi ve resmî bildirimlerin iletilmesi (...) ve serbest bırakılmayla ilgilidir.”

Yönetmelik’in 104.2’nci paragrafı, hükümlünün koşullu salıverilmesine dair kararın bir nüshasının alınması üzerine serbest bırakılmasını öngörmektedir. Serbest bırakma, ilgili evrakın cezaevi tarafından alındığı gün içerisinde yapılmalıdır (Yönetmelik m. 104/3).

Yönetmelik'te koşullu salıverilme kararının infaz edilmesiyle ilgili olarak özel bir zaman aralığı bulunmamaktadır.

16. Anayasa Mahkemesi 13 Ocak 2004 tarihli Özgürlüğü Bağlayan Zorlayıcı Tedbirler ile Tutuklama ve Cezaların İnfazına İlişkin İdari İşlemler Yönetmeliği'nde yer alan boşluklara ilişkin gözlemlerini ortaya koyduğu 4 Ekim 2011 tarihli kararında, tutukluların serbest bırakılmalarında yaşanan gecikmelerden dolayı bu sorunun ortadan kaldırılması amacıyla uygun kanuni tedbirlerin alınması gerektiğini belirtmiştir.

Anayasa Mahkemesi mevcut düzenlemelerin mahkemece verilen karar üzerine tutuklunun derhâl serbest bırakılmasına yönelik güvence sağlamadığını ifade etmiştir. Özellikle bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişimi ışığında tutuklunun serbest bırakılmasını öngören mahkeme kararının aslının ceza infaz kurumuna teslim etmesine ilişkin yükümlülüğün artık haklı olarak kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir.

Ayrıca Anayasa Mahkemesi mevcut durumun Anayasa ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nde yer alan hükümlerle uyumlu olmadığını gözlemlemiştir. Özellikle Anayasa Mahkemesi özellikle özgürlük hakkının, kişinin haksız yere özgürlüğünden alıkonulmasına neden olabilecek Devlete atfedilebilen sistemsel eksikliklerin giderilmesinin yetkililerin görev alanında olduğunu vurgulayan Mahkemenin 6 Mart 2007 tarihli Gëbura / Polonya (no: 63131/00) ve 18 Mart 2008 tarihli Ladent / Polonya (no: 11036/03) kararlarına atıfta bulunmuştur.

HUKUKİ DEĞERLENDİRME

I. Sözleşme'nin 5'inci Maddesinin 1'inci Fıkrasının İhlal Edildiği İddiası

17. Başvurucu, koşullu salıverilmesine ilişkin Gdańsk Temyiz Mahkemesi tarafından 19 Şubat 2007 tarihinde verilen kararın üzerinden yedi günlük bir gecikme yaşandıktan sonra serbest bırakılması nedeniyle şikâyetçi olmuştur. Başvurucu, Sözleşme'nin 5'inci maddesinin 1'inci fıkrasında şu şekilde yer alan hükmü gerekçe göstermiştir:

“1. Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir. Aşağıda belirtilen hâller dışında ve yasanın öngördüğü usule uygun olmadan hiç kimse özgürlüğünden yoksun bırakılamaz:

(a) kişinin, yetkili bir mahkeme tarafından verilmiş mahkûmiyet kararı sonrasında yasaya uygun olarak tutulması; ...”

18. Hükûmet bu iddiaya itiraz etmiştir.

A. Kabul Edilebilirlik Yönünden

19. Hükûmet, başvurunun Polonya hukukunda kendisi için öngörölmüş olan iç hukuk yollarını tüketmediğı gerekçesiyle ön itirazda bulunmuştur.

20. Bu kapsamda Hükûmet başvurunun kamu görevlilerinin görevlerini yerine getirirken gerçekleştirdikleri hukuka aykırı eylemlerden dolayı ortaya çıkan zararlar için Devlet Hazinesinden tazminat talep edilebileceğini ileri sürmüştür. Bu istemin dayanağı olarak ise Medeni Kanun m. 444 ve m. 445/2 ile bağlantılı olarak m. 417’de yer alan hüküm dayanak olarak gösterilmiştir (bkz. aşağıdaki 23. paragraf). Ayrıca Hükûmet başvurunun kişilik haklarının ihlal edilmesi nedeniyle tazminat talep edebilmesine ilişkin Medeni Kanun’un 448’inci maddesiyle bağlantılı olan 24’üncü maddesi kapsamında da dava açmasının mümkün olduğunu ileri sürmüştür.

21. Başvurucu bunlara katılmamaktadır.

22. Mahkeme, yerleşik içtihadına göre, Sözleşme’nin 35’inci maddesinin 1’inci fıkrasında yer alan iç hukuk yollarının tüketilmesine ilişkin kuralın amacının bu iddiaların Mahkemeye sunulmadan önce Sözleşmeciler Devletlerle, iddia edilen ihlalleri önleme ve telafi etme olanağının verilmesi olduğunu yinelemektedir (bkz. *Dankevich / Ukrayna*, no: 40679/98, § 107, 29 Nisan 2003). Davalı Devlet, iç hukuk yollarının tüketilmediğini iddia ettiğinde başvurunun hem etkili hem de ulaşılabilir bir yolu kullanmadığını kanıtlama yükümlülüğüne sahip olmaktadır (*McFarlane / İrlanda*, 31333/06, § 107).

23. Mahkeme Hükûmetin ulusal mahkemelerin uygulamalarında haksız fiilden dolayı Devletin Hazinesine karşı kazanılan davalardan birkaç örnek sunduğunu belirtmektedir. Ancak bu örneklerden hiçbirisi tutuklunun gecikmeli bir şekilde serbest bırakılmasıyla doğrudan ilgili değildir. Nitekim toplamı hatalı şekilde hesaplanmış bir hapis cezasının infaz edildiğı (kararlar no. III Ca 1646/06, Gdańsk İlk Derece Mahkemesi, 31 Ocak 2007; J.Z. tarafından ve no. II Ca 1355/2008, Poznań İlk Derece Mahkemesi, 7 Ekim 2008, T.C. tarafından), bir disiplin hapsinin hukuka aykırı şekilde infaz edildiğı (*kara porządkowa aresztu*) (kararlar no. IC 127/08, Wrocław-Śródmieście Bölge Mahkemesi, 20 Ekim 2008; T.A. tarafından) ve hapis cezasının ertelenmesine ilişkin bir kararın hukuka aykırı şekilde kaldırılarak bu cezanın infaz edildiğine ilişkin kararlara atıfta bulunmuşlardır (karar no. III. Ca 39/05, Nowy Sącz Regional İlk Derece Mahkemesi, 15 Şubat 2005; W.O. tarafından). Mahkeme Hükûmetin dayanmış olduğu ulusal içtihatların Medeni Kanun m. 444 ve m. 445/2 ile bağlantılı olarak m. 417’ye dayanan tazminat talebinin söz konusu zamanda mevcut davanın özel koşulları açısından etkili bir yol olduğunu göstermek için yargı mercilerinin kararlarında yeterli düzeyde yerleşmiş bir uygulamanın bulunduğunu kanıtlamayacağını belirtmektedir.

24. Ayrıca Mahkeme Hükûmetin Medeni Kanun'un 448'inci maddesiyle bağlantılı olarak 24'üncü maddesi kapsamında açılan davaların ilgili zamandaki etkinliğinin kanıtlanması amacıyla örnek olarak herhangi bir ulusal mahkeme kararını sunmamış olduğunu gözlemlemektedir.

25. Bundan dolayı Mahkeme davanın özel koşullarında Hükûmetin, iç hukuk yollarının tüketilmediği gerekçesiyle ileri sürmüş olduğu kabul edilemezlik iddiasının reddedilmesi gerektiği sonucuna varmıştır.

26. Bununla beraber Mahkeme işbu başvurunun Sözleşme'nin 35'inci maddesinin 3'üncü fıkrasının a bendi kapsamında açıkça dayanaktan yoksun olmadığını kabul etmektedir. Ayrıca başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin başka bir sebebin bulunmadığını belirtmektedir. O hâlde kabul edilebilir olduğu beyan edilmelidir.

B. Esas Yönünden

1. Tarafların Argümanları

27. Başvurucu 19 Şubat 2007 ile 26 Şubat 2007 tarihleri arasında cezaevinde hukuka aykırı şekilde tutulduğunu ileri sürmüştür.

28. Mahkeme işbu başvurunun esas yönünden Hükûmetin görüş bildirmediğini belirtmektedir.

2. Mahkemenin Değerlendirmesi

29. Mahkeme tutulmanın herhangi bir şeklinin yasalara uygun yapılması gerektiğini tekrar eder. “*Yasanın öngördüğü usule uygun*” şeklindeki ibare esasen ulusal hukuka ilişkin olup usule ve esasa ilişkin hükümlere uyma yükümlülüğünü ortaya koymaktadır. Bu ibare aynı zamanda bireyin özgürlüğünü bağlayan herhangi bir uygulamanın Sözleşme'nin 5'inci maddesinin amacına uygun olmasını, diğer bir ifadeyle bireyin keyfi uygulamalardan korunmasını gerektirmektedir (bkz. Winterwerp / Hollanda, 24 Ekim 1979, § 39, A Serisi no. 33; ve Lukanov / Bulgaristan, 20 Mart 1997, § 41, Karar ve Yargılama Raporu, 1997-II).

30. Mahkeme ayrıca özgürlük hakkına yönelik istisnaların Sözleşme'nin 5 § 1 maddesinde bir liste hâlinde sıralandığını ve bu istisnalara dair yalnızca daraltıcı bir yorumun anılan hükmün amacına uygun olduğunu tekrar etmektedir. Bundan dolayı Mahkeme tutulanların serbest bırakılmalarında yaşanan gecikmelere ilişkin şikâyetleri dikkatli bir şekilde incelemektedir (bkz. Quinn / Fransa, 22 Mart 1995, § 42, A Serisi no. 311; Giulia Manzoni / İtalya, 1 Temmuz 1997, § 25, Karar ve Yargılama Raporu 1997-IV; K.-F. / Almanya, 27 Kasım 1997, §§ 70, Karar ve Yargılama Raporu 1997-VII; Labita / İtalya

[GC], no. 26772/95, § 170, ECHR 2000-IV; ve Nikolov / Bulgaristan, no. 38884/97, § 80, 30 Ocak 2003).

31. Sözü edilen tarihteki Polonya hukukundaki koşullu salıverilme kurumunun özelliklerine göre, Mahkeme hapis cezasına ilişkin asgari süreyi tamamladıktan sonra başvurunun koşullu salıverilme hükümlerinden yararlanmak için başvuruda bulunma hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. Adalet Bakanlığının 27 Ağustos 1998 tarihli Yönetmeliği'nde öngörüldüğü üzere, gerekli formalitelerin tamamlanmasıyla beraber koşullu salıverilme kararı verildikten sonra başvuru gecikmeksizin serbest bırakılma hakkına sahipti.

32. Mevcut davanın koşullarına dönüldüğünde Mahkeme, başvurunun hapis cezasının infazının devam ettiğini ve 12 Temmuz 2006 tarihinde koşullu salıverilmeye hak kazandığını belirtmektedir. 11 Ocak 2007 tarihinde Bydgoszcz İlk Derece Mahkemesi, iki yıllık deneme süresiyle başvurunun koşullu salıverilmesine karar vermiştir. Bu karar 19 Şubat 2007 tarihinde Gdańsk Temyiz Mahkemesi tarafından onanmıştır. Temyiz Mahkemesi tarafından verilen sözü edilen karar 20 Şubat 2007 tarihinde başvurucuya tebliğ edilmiştir. Başvurucu 26 Şubat 2007 tarihinde cezaevinden serbest bırakılmıştır.

33. Mahkeme, Temyiz Mahkemesinin koşullu salıverilmeye ilişkin verdiği nihai kararın ardından başvurunun hâlen tutulmaya devam edilmesinin haklı görülmediğini, buna rağmen başvurunun derhâl serbest bırakılmasının da beklenilemeyeceğini gözlemlemektedir. Mahkeme belirli koşulların varlığı hâlinde tutulan kişilerin serbest bırakılmasında sınırlı bir gecikmenin yaşanabileceğini geçmişte de kabul etmiştir. İdari formalitelerin tamamlanması ve mahkemelerin işleyişiyle ilgili pratik hususlar, mahkeme tarafından verilen bu tür bir kararın yerine getirilmesinin zaman alabileceği anlamına gelebilmektedir. Yine de bu sürenin asgari seviyede tutulması gerekmektedir ve bu süre her hâlükârda birkaç saati geçmemelidir (bkz. Quinn, yukarıda bahsedilen, § 42; Giulia Manzoni, yukarıda bahsedilen, § 25; Labita, yukarıda bahsedilen, § 171; Nikolov, yukarıda bahsedilen, § 82; ve Gëbura / Polonya, yukarıda bahsedilen, § 34).

34. Mahkeme Adalet Bakanlığının 27 Ağustos 1998 tarihli Yönetmeliği'nin 3'üncü paragrafında özellikle tutulanların serbest bırakılması ve resmî bildirim ve bilgilerin iletilmesiyle ilgili olan bütün idari formalitelerin gecikmeksizin yerine getirilmesine ilişkin genel bir ilkenin yer aldığını belirtmektedir (bkz. ilgili iç hukuk). Mahkeme ayrıca ilgili olaylara dair detaylı açıklamada bulunma yükümlülüğünün Hükûmete ait olduğunu yinelemektedir. Bu çerçevede Mahkeme Hükûmetin başvurunun serbest

bırakılması için tamamlanan idari formaliteleri esas alan bir zaman çizelgesi sunmadığını belirtmektedir. Mahkeme ayrıca Temyiz Mahkemesi tarafından verilen kararın tebliğ edilmesi ile başvurunun serbest bırakılması arasında yedi günlük bir gecikmenin bulunduğunu gözlemlemektedir. Sonuç olarak Mahkemeye göre, mevcut başvuruda idari formalitenin daha seri bir şekilde yerine getirilmiş olması gerekirdi. Bu kapsamda Mahkeme özgürlük hakkının en önemli özelliğinin yetkililere, Devlete atfedilebilen ve haksız yere özgürlükten yoksun bırakmaya neden olabilecek sistemsel eksiklikleri ortadan kaldırma görevi yüklemesi olduğunu gözlemlemektedir (bkz. Gëbura, yukarıda bahsedilen, § 35).

35. Sonuç olarak Mahkeme sözü edilen içtihadın gerektirdiği şekilde yetkililerin, başvurunun serbest bırakılmasını emreden kararın uygulanmasında yaşanan gecikmenin asgari seviyede tutulması için çalışıklarının söylenemeyeceği kanaatindedir. Bundan dolayı Sözleşme'nin 5'inci maddesinin 1'inci fıkrası ihlal edilmiştir.

II. SÖZLEŞME'NİN 41. MADDESİNİN UYGULANMASI

36. Sözleşme'nin 41'inci maddesi şu şekildedir:

“Eğer Mahkeme bu Sözleşme ve Protokollerinin ihlal edildiğine karar verirse ve ilgili Yüksek Sözleşmecî Taraf'ın iç hukuku bu ihlalin sonuçlarını ancak kısmen ortadan kaldıracabiliyorsa, Mahkeme, gerektiği takdirde, zarar gören taraf lehine adil bir tazmin verilmesine hükmeder.”

A. Zarar

37. Başvurucu, manevi zararın karşılığında tazminat olarak 10.000 avro (EUR) talep etmiştir.

38. Hükûmet, bu talebin fahiş olduğunu ileri sürmüştür.

39. Davanın koşullarını göz önünde bulunduran Mahkeme, hakkaniyete uygun bir değerlendirmede bulunarak bu başlık kapsamında başvurucuya 2.000 avro ödenmesine karar vermektedir.

B. Masraf ve Giderler

40. Başvurucu masraf ve giderler için herhangi bir talepte bulunmamıştır.

C. Gecikme Faizi

41. Mahkeme gecikme faizinin Avrupa Merkez Bankasının marjinal kredi faiz oranı esas alınarak buna üç puan eklenmek suretiyle belirlenmesi gerektiğinin uygun olduğunu değerlendirmektedir.

BU NEDENLERLE MAHKEME OYBİRLİĞİYLE

1. Başvurunun kabul edilebilir olduğunu *beyan eder*;

2. Sözleşme'nin 5'inci maddesinin 1'inci fıkrasının ihlal edildiğine *karar verir*;

3. (a) Davalı Hükûmetin başvurucuya Sözleşme'nin 44'üncü maddesinin 2'nci fıkrası uyarınca, işbu kararın kesinleştiği tarihten itibaren üç ay içerisinde manevi tazminat olarak ödeme tarihinde geçerli olan kur üzerinden Polonya zlotisine çevrilmek üzere 2.000 avro (iki bin avro) ve tahsil edilebilen her türlü vergiyi ödemesine *karar verir*;

(b) Yukarıda belirtilen üç aylık sürenin sona ermesinden ödemenin yapıldığı tarihe kadar geçen süre için yine yukarıda yazılan tutara Avrupa Merkez Bankasının marjinal kredi faiz oranı esas alınarak buna üç puan eklenmek suretiyle belirlenen oranın gecikme faizi olarak uygulanmasına *karar verir*;

4. Başvurucunun adil tazmine ilişkin diğer taleplerini *reddeder*.

İşbu karar İngilizce dilince yazılmış olup Mahkeme İç Tüzüğü'nün 77'nci maddesinin 2 ve 3'üncü fıkraları uyarınca 17 Nisan 2012 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

Lawrence Early (Yazı İşleri Müdürü) David Thór Björgvinsson (Başkan)